
**Beroepsprestigeladders en landenkenmerken,
een internationaal vergelijkend onderzoek***

Herman Sixma en Wout Ultee

1. Probleemstelling

Eén strijdvraag op het terrein van sociale ongelijkheid betreft het schaarse goed 'aanzien' dat in uiteenlopende mate aan beroepen kan worden toegekend. Ze kent drie elkaar uitsluitende mogelijkheden. Is de beroepsprestigeladder in verschillende landen en tijden min of meer dezelfde, wordt ze door de economische omstandigheden van een land bepaald, of wordt de plaats van beroepen op deze ladder beïnvloed door het politieke regime van een land? Dit artikel geeft een empirisch antwoord op deze vraag door een vergelijking van beroepenladders voor twintig industriële landen.

Een overzicht van tot nu toe gedaan empirisch onderzoek dat van belang is voor deze vraag, leert het volgende. Een studie van Treiman uit 1977 betrof de beroepsprestigeladders van 60 landen. De ladders van twee willekeurige landen hadden beroepstitels gemeen, zodat voor gemeenschappelijke titels de produkt-momentcorrelatie tussen hun prestigescore in het ene en het andere land kon worden berekend. Deze correlatie werd voor elk mogelijk landenpaar bepaald. Het gemiddelde van alle correlaties was 0.80. Naarmate de economische ontwikkeling van twee landen meer verschilde, was de correlatie tussen hun ladders lager (Treiman 1977: 138). Het politieke regime van landen werd niet in de analyse betrokken.

In een heranalyse van Treimans ladders onderzochten Haller & Bills (1979) de invloed van het politieke regime op de correlatie tussen beroepsprestigeladders. Ze vonden dat ladders voor communistische en westers-geïndustrialiseerde landen meer van elkaar verschilden dan ladders voor westers-geïndustrialiseerde landen onderling. De inhoud van deze verschillen werd niet nader omschreven. In deze heranalyse kwamen economische overeenkomsten tussen landen niet aan bod.

In een onderzoek naar de beroepsprestigeladders van veertien industriële lan-

*Het onderzoek waarover in dit artikel wordt gerapporteerd, maakt deel uit van het project 'Beroepsprestige en mobiliteitsmeting', dat gesubsidieerd werd door de Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO).

den hanteerden Hodge, Kraus & Meyer (1985) een minder grove classificatie voor politieke regimes. Ze onderscheidten communistische landen, landen die langere tijd door een sociaal-democratische partij zijn geregeerd, en landen met voornamelijk conservatieve regeringen. Door parenanalyse toonden ze aan dat de ladders van deze drie typen landen verschilden. Er werd geen rekening gehouden met de gevolgen van uiteenlopende economische ontwikkeling. Deze auteurs gingen ook voor specifieke beroepsgroepen na in welke mate hun prestige in de Verenigde Staten verschilde van dat in de andere landen. In communistische en sociaal-democratische landen werd handarbeid hoger en hoofdarbeid lager gewaardeerd dan in de Verenigde Staten. Deze tendens bestond in geringere mate ook bij een vergelijking tssen de Verenigde Staten en andere conservatief geregeerde landen. Er werd niet gelet op economische verschillen tussen landen.

Deze bevindingen vormen de achtergrond voor de twee onderzoeksvragen van dit artikel. De eerste is of de correlatie tussen de beroepsprestigeladders van industriële landen groter is wanneer de economische ontwikkeling van deze landen minder uiteenloopt en wanneer hun regeringen meer op elkaar lijken. Bij de beantwoording van deze vraag wordt de invloed van economische verschillen onafhankelijk van die van politieke verschillen vastgesteld, en omgekeerd. De tweede vraag luidt of in industriële landen met een communistisch regime de verschillen in prestige tussen hand- en hoofdarbeid en tussen geschoolde hand- en routinematige hoofdarbeid kleiner zijn dan in industriële landen die langere tijd een sociaal-democratisch bewind kenden, en of deze verschillen in de laatste landen kleiner zijn dan die in conservatieve industriële staten. Bij de beantwoording wordt gecontroleerd voor invloeden van economische ontwikkeling. De eerste vraag van dit artikel gaat over niet nader omschreven verschillen tussen beroepsprestigeladders. De tweede vraag is meer precies en handelt over specifieke beroepsgroepen, en wel economische klassen. Beide vragen betreffen alleen ladders voor industriële samenlevingen. Dit is om de implicaties van de bevindingen voor hedendaags internationaal vergelijkend onderzoek naar sociale mobiliteit, dat grotendeels op industriële samenlevingen betrekking heeft, beter te kunnen bepalen. Deze implicaties komen in de laatste paragraaf van dit artikel aan de orde. Paragraaf 2 behandelt de te toetsen hypothesen, de daarop volgende paragrafen behandelen de beschikbare data en bevatten een empirisch antwoord op de beide onderzoeksvragen.

2. Hypothesen

Twee hypothesen vormen een voorlopig antwoord op de eerste vraag. Ze zijn ingegeven door het technologisch evolutionisme van Lenski & Lenski (1987: 269), volgens welke ongelijkheden in industriële samenlevingen niet alleen van

hun economische ontwikkeling afhangen, maar ook van de ideologieën die in deze samenlevingen opgang maken. Deze hypothesen luiden:

- H. 1. Onafhankelijk van verschillen in politiek regime, komen beroepsprestigeladders van landen meer overeen naarmate hun economische ontwikkeling minder uiteenloopt.
- H. 2. Afziende van verschillen in economische ontwikkeling, komen beroepsprestigeladders van landen meer overeen naarmate hun politieke regimes minder verschillen.

De volgende hypothesen (Parkin 1971: 147) over de gevolgen van ideologieën voor prestigeverschillen tussen economische klassen vormen een voorlopig antwoord op de tweede vraag:

- H. 3. Onafhankelijk van verschillen in economische ontwikkeling, zijn in conservatieve landen de prestigeverschillen tussen hand- en hoofdarbeiders groter dan in landen met een sociaal-democratisch bewind, en in de laatste landen groter dan in landen met een communistisch regime,
- H. 4. Onafhankelijk van verschillen in economische ontwikkeling, hebben in conservatieve landen geschoolde handarbeiders een lager prestige dan routinematige hoofdarbeiders, terwijl in communistische landen de eerste beroepen meer prestige hebben dan de laatste; sociaal-democratische landen bevinden zich in dit opzicht tussen conservatieve en communistische landen.

De vierde hypothese gaat over kleinere beroepsgroepen dan de derde en legt het verband iets anders. Terwijl in rechtse landen routinematige hoofdarbeiders een positie boven geschoolde handarbeiders heeft, wisselen deze groepen in communistische samenlevingen van plaats. De literatuur gaf onvoldoende aanleiding voor een hypothese over economische ontwikkeling en prestigeverschillen tussen hand- en hoofdarbeiders.

3. Beschikbare data

Een vergelijking van beroepsprestigeladders is des te zinvoller naarmate meer aan bepaalde voorwaarden is voldaan. Een eerste voorwaarde is dat de te vergelijken ladders voldoende beroepstitels gemeen hebben. Omdat gevolgen van politieke en economische factoren worden onderzocht, is een tweede voorwaarde dat de landen waaruit de ladders stammen, spreiding op deze variabelen vertonen. Een derde voorwaarde is dat ladders zo veel mogelijk op nationale steekproeven berusten. Een laatste voorwaarde is dat ladders zo veel mogelijk van eenzelfde, recente datum zijn.

Gezien deze voorwaarden, zijn de analyses uitgevoerd op de beroepsprestige-

ladders voor twintig landen. Elf van deze ladders zijn door Treiman benut, zeven kwamen voor in het onderzoek van Hodge, Kraus & Meyer. Zeven ladders zijn in deze studies niet gebruikt. Tabel 1 geeft namen van landen, het jaartal van hun ladder, steekproefgegevens en bron.

Om beroepsprestigeladders vergelijkbaar te maken, zette Treiman de ladder voor een bepaald land om naar de metriek van de ladder voor de Verenigde Staten (Treiman 1977: 166-167). Hodge, Kraus & Meyer namen enige in de VS-metriek uitgedrukte ladders van Treiman over en pasten deze bewerking niet toe op de door hen toegevoegde ladders. Deze onvergelijkbaarheid zet hun resultaten op losse schroeven. De negen ladders van dit artikel die niet in Treimans onderzoek meededen, zijn naar de VS-metriek omgezet.

Twee bezwaren tegen enige ladders in tabel 1 zijn, wegens het ontbreken van betere gegevens, op de koop toe genomen. Het eerste betrof de ladders voor communistische landen. Omdat er voor hen zo weinig ladders bestaan, zijn de ladders voor China en Joegoslavië – hoewel deze landen eigenlijk nog agrarisch zijn – toch gebruikt. Het tweede bezwaar betrof de ladders voor sociaal-democratische landen. Omdat een mobiliteitstabel voor Zweden in 1974 een belangrijke rol speelt in recent internationaal vergelijkend onderzoek naar sociale mobiliteit (Erikson, Goldthorpe & Portocarero 1983), was het jammer dat de ladder voor dit land uit 1958 stamde. Het bezwaar van veroudering bleek ook niet te vermijden voor de ladders van de andere sociaal-democratische landen (Denemarken, Finland, Nieuw-Zeeland en Noorwegen). Een algemeen gebrek van de ladders was dat ze niet steeds op dezelfde beroepstitels betrekking hadden. Het aantal titels dat twee ladders gemeen had, varieerde van 5 tot 316.

Op de variabele politiek regime zijn landen in drie groepen ingedeeld: communistisch, sociaal-democratisch en conservatief. Maatgevend hierbij was het aantal jaren dat de betreffende politieke partijen aan het bewind waren in het decennium voorafgaande het jaar van vaststelling van een beroepsladder. Over coalities is beslist naar sterkte van deelname aan de regering. Tabel 1 bevat de toegekende codes.

Hoe hoger het percentage van de beroepsbevolking van een land werkzaam buiten de agrarische sector, hoe hoger het niveau van economische ontwikkeling van dit land. Deze cijfers (World Bank 1986) vormen de andere onafhankelijke variabele in dit artikel. Ze zijn ook weergegeven in tabel 1.

Gezien het kleine aantal beroepsprestigeladders zijn de analyses uit de volgende paragrafen sterk verkennend.

4. Resultaten met betrekking tot correlaties tussen ladders

Hypothesen 1 en 2 worden, in navolging van Treiman, onderzocht door landen-

Tabel 1: Landennamen, maten voor politiek regime en economische ontwikkeling, jaartal van beroepsprestigeladder, steekproefgegevensladder en bron van ladder

land	politiek regime	percentage v.d. beroepsbevolk. werkzaam buiten de landbouw	jaartal beroepsprestigeladder	steekproefgegevensladder	bron
Australië	conservatief	90	1962/65	quota-steekproef uit de inwoners v. Sydney (n = 303/443)	Treiman 1977
Bondsrepubl. Duitsland	conservatief	96	1979/80	nationale a-selecte steekproef (n = 4015)	Wegener 1985
Canada	conservatief	89	1966	gestratificeerde nationale steekproef (n = 793)	Treiman 1977
Denemarken	sociaal-democratisch	81	1953	gestratificeerde nationale a-selecte steekproef (n = 3128)	Treiman 1977
Finland	sociaal-democratisch	61	1960	leden van gemeenteraden van een zestal steden (n = 118)	Alestalo & Uusitalo 1980
Groot-Brittannië	conservatief	97	1972	nationale a-selecte steekproef van pers. tussen 20 en 64 jaar (n = 620)	Goldthorpe & Hope 1974
Hongarije	communisch	81	1983	nationale a-selecte steekproef (n = 7500)	Kulcsár 1985
Italië	conservatief	89	1982	nationale steekproef van personen v.a. 21 jaar en met werk (n = 792)	De Lillo & Schizerotto 1985
Japan	conservatief	74	1964	steekproef uit alle inwoners v. Tokio (n +/- 1900)	Treiman 1977
Joegoslavië	communisch	43	1966	steekproef van werknemers v. enkele metaal- en bouwbedrijven n = 100)	Treiman 1977
Nederland	conservatief	94	1982	nationale a-selecte steekproef v. pers. 18 jaar of ouder (n = 500)	Sixma & Uitee 1983
Nieuw-Zeeland	sociaal-democratisch	85	1954	steekproef van universiteitsstudenten (n = 73)	Treiman 1977
Noorwegen	sociaal-democratisch	85	1964	steekproef v. dienstplichtige militairen (n = 275) en universiteitsstudenten (n = 12)	Treiman 1977

Polen	communis- tisch	65	1975	nationale a-selecte steekproef (n = 600)	Pohoski, Słomczynski & Wesołowski 1976
Sovjet- Unie	communis- tisch	67	1964	leerlingen uit de klassen van enkele middelbare scholen Leningrad (n = 100)	Treiman 1977
Spanje	conservatief	58	1960	nationale a-selecte steekproef v. jonge- ren tussen 16 en 21 jaar (n = ??)	Treiman 1977
Tsjecho- slowakije	communis- tisch	79	1967	nationale steekproef (n = +/- 47.000)	Machonin et al 1969
Verenigde Staten	conservatief	95	1963/64/ 65	nationale gestrati- ficeerde steekproef (n = 651/923/1500)	Treiman 1977
Volksrep. China	communis- tisch	31	1983	a-selecte steekproef uit de inwoners van Peking v. 20 of ouder (n = 1174)	Lin & Xie 1985
Zweden	sociaal- democra- tisch	86	1958	nationale gestrati- ficeerde a-selecte steekproef (n = 1700)	Treiman 1977

paren te nemen en de correlatie tussen de ladders van elk landenpaar uit te rekenen. Deze correlatie vormt de afhankelijke variabele in de uit te voeren analyses.

De onderzoekseenheden zijn dus niet afzonderlijke landen, maar landenparen. Dat komt omdat de te toetsen hypothesen niet erg precies zijn. Ze handelen slechts over verschillen tussen ladders van landen; welke plaats bepaalde groepen beroepstitels op de ladder van één enkel land hebben, wordt pas in hypothesen 3 en 4 aangegeven. Omdat het logisch onmogelijk is verschillen tussen ladders van landen bij afzonderlijke landen vast te stellen terwijl dit bij paren juist wel kan, is parenanalyse geboden. (Een uitleg over parenanalyse geven Haller & Bills 1979.)

Om correlaties uit te rekenen zijn voorbereidingen ondernomen. Eerst werden, in navolging van Treiman, alle beroepstitels gecodeerd volgens de nominale International Standard Classification of Occupations (ISCO) van de International Labor Organization. Daarna werden alle logisch mogelijke landenparen gevormd (190). Vervolgens zijn, per landenpaar, de beroepstitels opgespoord die hun ladders gemeen hadden. (Titels met dezelfde viercijferige code in de IS-

CO-classificatie werden als identiek beschouwd.) Hierna zijn voor ieder landenpaar de prestigescores van gemeenschappelijke titels met elkaar gecorreleerd.

De volgende voorbewerkingen betroffen de vorming van de onafhankelijke variabelen. De variabele 'politiek regime' telde voor afzonderlijke landen drie categorieën: conservatief, sociaal-democratisch en communistisch. Voor eenvoudige tabelanalyse van gegevens voor landenparen is volstaan met een uitschrijven van de zes logisch mogelijke combinaties van deze categorieën. Voor multi-pele regressieanalyses werd het verschil tussen het politiek regime van de landen van een landenpaar op twee manieren vastgesteld. De eerste keer kreeg een conservatief bewind in een land de score 1, een sociaal-democratisch bewind een 2, en een communistisch bewind een 3. De score voor een landenpaar werd verkregen door aftrekken en absolute nemen en nam de waarden 0, 1 of 2 aan. Bij deze wijze van coderen werd het verschil tussen een communistisch en een sociaal-democratisch bewind als even groot beschouwd dan dat tussen een sociaal-democratisch en een conservatief bewind. De tweede manier was op dit laatste punt mogelijk meer aannemelijk. Een conservatief bewind kreeg een 1, een sociaal-democratisch bewind een 2 en een communistisch bewind een 4. In dit geval was de score voor absolute verschillen in politiek regime voor landenparen een 0, 1, 2 of 3. Omdat de schaal voor 'politiek regime' drie categorieën telde en vergelijkbaarheid van tabellen gewenst werd geacht, zijn voor eenvoudige tabelanalyse de intervalscores voor 'economische ontwikkeling' van de afzonderlijke landen getrichotomiseerd. De variabele voor verschillen in economisch niveau tussen de landen van een landenpaar kende aldus zes categorieën. Voor multi-pele regressieanalyse werd de absolute genomen van het verschil in de intervalscores voor economische ontwikkeling van de landen van één paar. Hiermee lag de andere onafhankelijke variabele vast.

Om hypothese 1 te onderzoeken, zijn voor de zes combinaties van economisch niveau gemiddelden uitgerekend van de correlaties tussen de ladders van een landenpaar. Tabel 2 geeft de resultaten. Volgens hypothese 1 moeten op de diagonaal de gemiddelde correlaties relatief hoog zijn; naarmate cellen verder

Tabel 2: Gemiddelde correlaties tussen de beroepsprestigeladders van een landenpaar, naar combinatie van economische ontwikkelingen (aantal paren)

		economische ontwikkelingen		
		laag	midden	hoog
economische ontwikkelingen	laag	.80 (21)	.81 (42)	.81 (49)
	midden		.83 (15)	.84 (42)
	hoog			.84 (21)

H. Sixma en W. Ultee Beroepsprestigeladders en landenkenmerken

van de diagonaal liggen, moeten ze lager worden.

Volgens tabel 2 gaat hypothese 1 niet geheel op. De hoogste gemiddelde correlatie (.84) bevindt zich weliswaar op de diagonaal, maar de laagste (.80) ook. De gemiddelde correlatie tussen de ladders van landen die alle twee een laag economisch niveau hebben, is het kleinst; die voor paren waarvan beide landen het hoogste niveau hebben het grootst.

De samenhang tussen politiek regime en overeenkomst tussen beroepsprestigeladders is op dezelfde wijze vastgesteld. Volgens hypothese 2 liggen de hoogste correlaties weer op de diagonaal, en moeten ze buiten de diagonaal lager zijn.

Tabel 3 laat zien dat ook hypothese 2 niet geheel opgaat. De hoogste (.89) en

Tabel 3: Gemiddelde correlaties tussen de beroepsprestigeladders van een landenpaar, naar combinatie van politiek regime (aantal paren)

		politiek regime		
		rechts-conservatief	sociaal-democratisch	communistisch
politiek regime	rechts-conservatief	.84 (36)	.86 (45)	.80 (54)
	sociaal-democratisch		.89 (10)	.77 (30)
	communistisch			.78 (15)

de één na laagste (.78) gemiddelde correlatie bevinden zich nu op de diagonaal. De samenhang tussen de ladders van communistische landen onderling is het kleinst, die tussen de ladders van sociaal-democratische landen onderling het grootst. Weliswaar is de correlatie tussen de ladders van conservatieve landen onderling (.84) groter dan die tussen de ladders van een communistisch en een conservatief land (.80), maar de correlatie tussen de ladders van communistische landen onderling is nog kleiner.

Tot nu toe zijn economische ontwikkeling en politiek regime niet tegelijk in de analyse betrokken. Tabel 4 geeft de resultaten van twee multiële regressie-analyses. Op welke manier men verschil in politiek regime tussen landen ook meet, de tekens van de gestandaardiseerde partiële regressiecoëfficiënten (beta's) zijn als hypothesen 1 en 2 te voorspellen. Controlerend voor economische verschillen, is er een verband tussen politieke verschillen en overeenkomst tussen beroepenladders: als twee landen wat betreft politiek regime verschillen, lijken hun ladders minder op elkaar. En wanneer men controleert voor politieke verschillen blijkt er een samenhang tussen economische verschillen en overeen-

Tabel 4: Partiële gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten van de correlatie tussen beroepsprestigeladders op maten voor verschillen in economische ontwikkeling en verschillen in politiek regime voor landenparen (n = 190)

	economische ontwikkeling	politiek regime	R ²
verschillen in regime eenvoudig gemeten	-.24	-.09	.08
verschillen in: regime complexer gemeten	-.21	-.16	.10

regime eenvoudig: rechts-conservatief = 1, sociaal-democratisch = 2, communistisch = 3
 regime complexer: idem, communistisch = 4
 ontwikkeling: percentages werkzaam buiten de landbouw

komst tussen beroepsprestigeladder: als het niveau van economische ontwikkeling van twee landen uiteen loopt, verschillen hun beroepsprestigeladders sterker van elkaar.

Met deze resultaten van multiële regressieanalyse zijn hypothesen 1 en 2 bevestigd. De enigszins tegen deze hypothesen sprekende resultaten van eenvoudige tabelanalyse zijn klaarblijkelijk voor een belangrijk deel terug te voeren op de ontbrekende verwaarlozing van andere factoren. In hoeverre het zin heeft, gezien de vorming van alle mogelijke landenparen, op de statistische significantie van coëfficiënten te letten, blijft hier in het midden. Wel zijn de multiële correlaties opvallend laag. Aangezien in beide multiële regressieanalyses de beta's voor economische ontwikkeling groter zijn dan voor politiek regime, kan nog worden geopperd dat overeenkomsten tussen beroepsprestigeladders meer van economische dan van politieke factoren afhangen.

5. Resultaten met betrekking tot economische klassen

Om hypothesen 3 en 4 op hun houdbaarheid te onderzoeken, moeten concrete beroepstitels tot beroepsgroepen worden samengenomen. In recent internationaal vergelijkend onderzoek naar sociale mobiliteit wordt het schema van economische klassen van Erikson, Goldthorpe & Portocarero (1983) gehanteerd. In dit artikel zijn beroepstitels tot de categorieën van de EGP-classificatie gebundeld.

De EGP-classificatie bestaat uit de volgende categorieën: 1) ondernemers/managers (service class), 2) routinematige hoofdarbeiders (lower white collar),

3) kleine zelfstandigen (petty bourgeoisie), 4) boeren (farmers), 5) geschoolde handarbeiders (skilled workers), 6) geoefende/ongeschoolde handarbeiders (non-skilled workers) en 7) landarbeiders (farm workers). Hypothese 3 van dit artikel vergelijkt de gemiddelde prestigescores van concrete beroepstitels die in klassen 1 en 2 vallen met de gemiddelden van titels in klassen 5 en 6; hypothese 4 vergelijkt het gemiddelde van klasse 2 met dat van klasse 5. Om concrete beroepstitels over de zeven EGP-klassen te verdelen, is gebruik gemaakt van een omcodeersleutel (UMS 1985). Deze sleutel gaat uit van ISCO-codes. Concrete beroepstitels waren voor dit artikel reeds in ISCO-codes gecodeerd om de beroepstitels te vinden die beroepsprestigeladders gemeenschappelijk hebben.

Per land is voor elk van de in hypothese 3 en 4 genoemde beroepsgroepen een rekenkundig gemiddelde bepaald voor de aanziensscores van alle in deze groep behorende beroepstitels. Vallen er per land in een beroepsgroep minder dan drie titels, dan is het desbetreffende land buiten de analyse gehouden. Merk op dat hier landen (en niet landenparen) de eenheden zijn, en dat het prestige van een beroepsgroep is berekend over alle tot deze groep behorende titels (en niet over alleen gemeenschappelijke titels). De resultaten per land staan in tabel 5. Hypothese 3 stelt dat in communistische landen de verschillen in aanzien tussen hand- en hoofdarbeiders kleiner zijn dan in sociaal-democratische, en in de laatste weer kleiner dan in conservatieve. Tabel 5 bevat naar politiek regime gehergroepeerde gegevens. Ze laten zien dat hypothese 3 opgaat. In conservatieve landen bedraagt het prestigeverschil tussen hand- en hoofdarbeiders 25 punten, in communistische landen 20 punten. Sociaal-democratische landen nemen met een verschil van 22 punten een middenpositie in.

Hypothese 4 stelt dat in communistische samenlevingen geschoolde handarbeid meer prestige heeft dan routinematige hoofdarbeid, en dat dit in conservatieve landen andersom is. Sociaal-democratische landen zouden een tussenpositie innemen. Tabel 5 toont dat ook hypothese 4 opgaat. Staat in conservatieve landen routinematige hoofdarbeid 2 prestigepunten boven geschoolde handarbeid, in communistische landen staan ze er 6 onder. Sociaal-democratische landen nemen, met routinematige hoofdarbeid die evenveel prestige heeft als geschoolde handarbeid, inderdaad een middenpositie in.

De vraag is in hoeverre deze samenhangen tussen politiek regime en verschil in prestige tussen (geschoolde) hand- en (routinematige) hoofdarbeid blijven bestaan als de economische ontwikkeling van samenlevingen in de analyse is opgenomen. Om dit te onderzoeken zijn twee multipale regressieanalyses uitgevoerd. Afhankelijke variabele in de eerste analyse is het verschil per land in prestige tussen hand- en hoofdarbeid; in de tweede is dat het verschil in prestige tussen geschoolde hand- en routinematige hoofdarbeid. Onafhankelijke variabelen zijn in beide analyses economische ontwikkeling en politiek regime van een land. De laatste variabele is in twee dummies uiteen gelegd.

Tabel 5: Verschillen in prestige tussen hoofd- en handarbeidberoepen en tussen eenvoudige hoofd- en geschoolde handarbeidberoepen; voor landen afzonderlijk en voor landen naar politiek regime

land	verschil in prestige tussen hoofd- en handarbeidberoepen	verschil in prestige tussen eenvoudige hoofd- en geschoolde handarbeidberoepen
Australië	25.0	1.3
Bondsrep. Duitsland	19.5	6.8
Canada	21.5	0.6
Denemarken	24.6	-8.5
Finland	23.6	4.9
Groot-Brittannië	23.5	-4.5
Hongarije	25.8	-1.9
Italië	22.6	1.0
Japan	29.6	1.2
Joegoslavië	15.9	-1.4
Nederland	26.2	7.2
Nieuw-Zeeland	25.2	4.1
Noorwegen	21.9	3.5
Polen	18.5	-12.3
Sovjet-Unie	18.1	-4.3
Spanje	31.0	*
Tsjechoslowakije	20.7	-12.9
Verenigde Staten	21.6	1.6
Volksrep. China	18.3	-1.2
Zweden	12.8	-4.5
rechts-conservatieve landen gemiddeld	24.5	1.9
sociaal-democratische landen gemiddeld	21.6	-0.1
communistiche landen gemiddeld	19.5	-5.7

* minder dan drie waarnemingen

Tabel 6 laat het volgende zien over de houdbaarheid van hypothesen 3 en 4. De negatieve beta's (-.18 en -.40) voor economische ontwikkeling geven aan dat in landen met een hoger percentage van de beroepsbevolking werkzaam buiten de agrarische sector, na controle voor politiek regime, verschillen in prestige tussen hand- en hoofd- en tussen geschoolde hand- en routinematige hoofd- arbeid kleiner zijn dan in landen met een lager percentage buiten deze sector. Gezien de negatieve beta's van de dummies voor communisme (-.31 en -.67), geldt dat in communistische landen, na controle voor economische ontwikkeling, deze verschillen kleiner zijn dan in landen met een ander politiek regime.

H. Sixma en W. Ultee Beroepsprestigeladders en landenkenmerken

Tabel 6: Partiële gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten van verschil in prestige tussen hoofd- en handarbeidberoepen en van verschil in prestige tussen eenvoudige hoofd- en geschoolde handarbeidberoepen op economische ontwikkeling en politiek regime

	verschil in prestige tussen hoofd- en handarbeidberoepen	verschil in prestige tussen eenvoudige hoofd- en geschoolde handarbeidberoepen
economische ontwikkeling	-.18	-.40
rechts-conservatief (dummy)	.37	.29
communistisch (dummy)	-.31	-.67
R ²	.27	.42

Omdat de beta's van de dummies voor conservatisme positief zijn (.37 en .29), geldt dat in conservatieve landen, na controle voor economische ontwikkeling, deze verschillen groter zijn dan in landen met een ander politiek regime.

Hypothesen 3 en 4 zijn dus door de resultaten van de multiële regressieanalyse bevestigd. Een bijkomende vaststelling is dat verschillen in prestige tussen hand- en hoofdarbeid slechter door landenkenmerken worden verklaard dan verschillen in prestige tussen geschoolde hand- en routinematige hoofdarbeid (R² van .27 versus één van .42). De multiële correlaties zijn echter beduidend hoger dan bij de verklaring van de samenhang tussen de twee ladders van een landenpaar (tabel 4). Omdat de beta's van de dummies voor politiek regime met één uitzondering hoger zijn dan de beta's voor economische ontwikkeling, lijken wat betreft aanzienverschillen tussen beroepsklassen, economische factoren minder te verklaren dan politieke.

6. Conclusie en discussie

Hypothesen volgens welke beroepsprestigeladders van landen meer op elkaar lijken als hun economische ontwikkeling en politiek regime minder van elkaar verschillen, werden in dit artikel voor een belangrijk deel bevestigd. De beroepsprestigeladders van industriële samenlevingen zijn niet gelijk; behalve verschillen naar economische ontwikkeling zijn er verschillen naar politiek regime.

Er werd een duidelijke bevestiging verkregen voor de hypothese dat in communistische landen verschillen in prestige tussen hand- en hoofdarbeid kleiner zijn dan in sociaal-democratische; in sociaal-democratische landen zijn de verschillen weer kleiner dan in conservatieve landen. Ook werd de hypothese bevestigd dat in communistische landen het prestige van geschoolde handarbeid hoger is dan het prestige van routinematige hoofdarbeid en dat in conservatieve landen routinematige hoofdarbeid een hoger prestige heeft dan geschoolde

handarbeid. Sociaal-democratische landen namen zoals verwacht, een middenpositie in. Daarnaast is gebleken dat wanneer een land economisch meer ontwikkeld is, hand- en hoofdarbeid en geschoolde hand- en routinematige hoofdarbeid minder in prestige van elkaar verschillen.

Over het geheel genomen, kan de strijdvraag over verschillen dan wel overeenkomsten tussen beroepsprestigeladders als volgt worden beantwoord. Ladders van industriële samenlevingen verschillen van elkaar: niet alleen naar de economische ontwikkeling van deze landen, maar ook naar de aard van het politieke regime. Deze conclusie aanvaardend, rijst een nieuwe vraag. Als beroepsprestigeladders verschillen naar gelang de economische ontwikkeling en het politiek regime in een land, hoe kunnen dan de mobiliteitspatronen van landen met elkaar worden vergeleken?

De bevinding dat de prestigeverschillen tussen hand- en hoofdarbeid kleiner zijn als een land een ander politiek regime heeft, is immers van belang voor onderzoek naar verschillen in mobiliteitspatronen tussen industriële samenlevingen. Heath (1981) mag dan hebben gevonden dat in communistische staten de mobiliteit over de lijn tussen hand- en hoofdarbeid groter is dan in conservatieve landen, in dit artikel is aangetoond dat het onderscheid tussen hand- en hoofdarbeid in communistische staten in termen van prestige afwezig is. Bijgevolg komt de door Heath gedane bevinding in een ander daglicht te staan. Er mag in communistische landen dan meer mobiliteit tussen hand- en hoofdarbeid zijn, maar het is moeilijk deze mobiliteit als verticale mobiliteit (als stijging of als daling) aan te merken. Als een classificatie van beroepsgroepen niet ordinaal is, zijn verschillen in mobiliteit slechts nominaal.

In hoeverre voor de zojuist aangewezen moeilijkheid een oplossing mogelijk is, zal hier niet worden uitgemaakt. De suggestie is de – hoe dan ook vastgestelde – mate van mobiliteit tussen bepaalde beroepscategorieën op één of andere manier te wegen met de prestigeverschillen tussen deze categorieën. Loglineaire modellen, en met name geschaalde associatiemodellen (Hout 1983: 51), kunnen hier van nut zijn.

Overeenkomstige implicaties gelden voor een bevinding van Erikson, Goldthorpe & Portocarero (1983). Volgens deze bevinding is er (volgens de EGP-classificatie) in Zweden meer mobiliteit dan in Groot-Brittannië en Frankrijk. Welnu, als er in het sociaal-democratische Zweden meer mobiliteit tussen klassen bestaat, is dat meer mobiliteit over kleinere afstand. Als er in het conservatieve Groot-Brittannië en het conservatieve Frankrijk minder mobiliteit voorkomt, is dat minder mobiliteit over grotere afstand. In hoeverre deze frequentieverschillen teniet worden gedaan door deze afstandverschillen, is moeilijk vast te stellen. Wegen lijkt gewenst te zijn. Ook hier zou het vruchtbaar kunnen zijn associatiemodellen toe te passen die met prestigescores voor klassen zijn geschaald (vgl. Ganzeboom e.a. 1987: 34).

Als beroepsprestigeladders naar de economische ontwikkeling van een land verschillen en als landen in de loop der tijd een hoger economisch niveau gaan bereiken, is het aannemelijk dat beroepsprestigeladders binnen één land in de tijd ook veranderen. Als dit laatste empirisch hard is te maken, is het niet altijd toegestaan wat in Nederland voor het eerst binnen het onderzoeksprogramma van Van Heek is gedaan (vgl. Ultee 1987: 127) en in de literatuur over sociale mobiliteit hedentendage nog gebeurt. Voor de opstelling van tabellen over de beweging langs een beroepsprestigeladder worden de titels van de huidige beroepen van respondenten en de titels van de beroepen die hun ouders een dertig jaar daarvoor uitoefenden met behulp van dezelfde beroepsprestigeschaal gecodeerd naar een plaats op deze ladder. De mobiliteit die men zo vindt zou groter kunnen zijn dan die waarbij rekening is gehouden met de hypothese dat door het bereiken van een hoger economisch niveau, de verschillen in prestige tussen hand- en hoofdarbeid kleiner worden. Dit kan mogelijk verholpen worden door de beroepstitels van respondenten te coderen met behulp van een beroepsprestigeladder die op het tijdstip van onderzoek betrekking heeft, en de beroepstitels van hun ouders met een beroepsprestigeladder die ongeveer dertig jaar ouder is. Ook hier ligt een kwestie voor nader onderzoek.

Geraadpleegde literatuur

- Alestalo, M., en H. Uusitalo, Prestige and stratification. *Commentationes Scientiarum Socialium*, 15 (1980).
- Erikson, R., J.H. Goldthorpe & L. Portocarero, Intergenerational class mobility and the convergence thesis. *British Journal of Sociology*, 24 (1983): 303-343.
- Ganzeboom, H., e.a., Intergenerationele klassenmobiliteit in Nederland tussen 1970 en 1985. *Mens en Maatschappij*, 62 (1987): 17-43.
- Goldthorpe, J., en K. Hope, *The social grading of occupations, a new approach and scale*, Clarendon Press, Oxford 1974.
- Haller, A.O., en D.B. Bills, Occupational prestige hierarchies: theory and evidence. *Contemporary Sociology*, 8 (1979): 721-734.
- Heath, A., *Social mobility*, Fontana, Glasgow 1981.
- Hodge, R.W., V. Kraus & G.S. Meyer, Politische Ideologie und Berufsprestige, S.70-97 in: (Hrsg.) H. Strasser & J.H. Goldthorpe, *Die Analyse sozialer Ungleichheit; Kontinuität, Erneuerung, Innovation*, Westdeutscher Verlag, Opladen 1985.
- Hout, M., *Mobility tables*, Sage, Beverly Hills 1983.
- Kulesár, R., Az első magyar országos presztizsgálat ered ményei, *Statiztskai Szemle* 11 (1985): 1115-1126.
- Lenski, G., en J. Lenski, *Human societies, an introduction to macrosociology*, fifth edition, McGraw-Hill, New York 1987.
- Lillo, A. de, en A. Schizzerotto, *La valutazione sociale delle occupazioni*, Il Mulino, Bologna 1985.
- Lin, N., en W. Xie, Occupational prestige in urban China. *Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association*, Washington DC, August 1985.
- Machonin, P., *Ceskoslovenská Spolecnost, sociologická analýza sociální stratifikace*. Epocha, Bratislava 1969.

- Parkin, F., *Class inequality and political order*. Palladin, Londen 1971.
- Pohoski, M., K.M. Slomczynski & W. Wesolowski, Occupational prestige in Poland 1958-1975. *The Polish Sociological Bulletin*, (1976) 4, 63-77.
- Sixma, H., en W.C. Ultee, Een beroepsprestigeschaal voor Nederland in de jaren tachtig. *Mens en Maatschappij*, 58 (1983): 360-382.
- Treiman, O.J., *Occupational prestige in comparative perspective*, Academic Press, New York 1977.
- UMS (Utrecht Mobility Seminar), Intergenerational class mobility in the Netherlands in historical and comparative perspective. *Paper presented at the meeting of the Research Committee on stratification and mobility of the International Sociological Association*. Harvard University, Cambridge (Mass.), 2-4 september 1985.
- Ultee, W.C., De kansen, risico's en resultaten van een onderzoeksprogramma. *Mens en Maatschappij*, 62 (1987): 125-130.
- Wegener, B., Gibt es sozialprestige? *Zeitschrift für Soziologie*, 4 (1985): 209-235.
- World Bank, *World development report 1986* (and other years). Oxford University Press, Londen 1986.

Summaries

Occupational prestige ladders and country characteristics, an international comparative investigation

by Herman Sixma and Wout Ultee

This paper raises the question to what extent a country's occupational prestige ladder is influenced by its economic development and political regime. This question is answered by a comparison of ladders for twenty industrial nations. In a multi-variate analysis it is shown that the correlation between the ladders for pairs of countries is larger when countries are more similar in economic development and in political regime. Another analysis shows that, after controlling for economic development, differences in prestige score for manual and non-manual occupations are smallest in communist nations and largest in conservative ones, countries with social-democratic government having a position in between. A similar conclusion is obtained for differences in prestige scores for skilled manual occupations and routine non-manual occupations.